

bepleit 114); en sinds is ook van onze kansels nagesproken en op onze persen nagedrukt, al wat de Martensens, de Rothe's, de Keerl's, en Hoffmann's in Duitschland hadden uitgedacht, om op allerlei wijs, ook binnen het erf der Christelijke religie, de oude palen te verzetten. Door de waarheid te ethiseeren viel de grens, die de zedelijke levensuiting van het leven der gedachte scheidt; en moest de Dogmatiek straks haar eerstgeboorterecht aan de „beschrijving van het zedelijk leven” afstaan. Een „*unirte Kirche*” zonder confessioneele tucht, werd ook hier te lande het ideaal. Even stroef tegen den Calvinist als sympathetisch jegens den Moderne te zijn, gold als hooger levenstoon. En toen sloop allengs allerlei vreemde leering in. De Christus zou ook, buiten zondeval, toch zijn gekomen, want Christus was het natuurlijk ideaal, waarop het proces van ons menschelijk geslacht was aangelegd 115). In dien Christus zelve was niet God de Zoon vleesch geworden, maar in hem was de menschelijke natuur tot een hoogere Godmenschelijke natuur opgeklommen 116). Als mensch kon Jezus niet enkel man zijn geweest, en zoo hernieuwde men de sage der androgynen 117). Ziel en lichaam bleven niet twee, maar gingen op in de vermenging van het *Geistleibliche* 118). Het mysterie der Drieëenheid werd toegejubeld, maar omgetooverd in den zin der nieuwere wijsbegeerte. De verzoening lag niet daarin, dat het Lam Gods voor onze zonden stierf, maar in het uitschieten aan den stam van ons geslacht van zijn ideale loot 119). De Schrift was geen product meer van opzettelijke openbaring, maar vrucht van Israëls organische ontwikkeling, onder hoogere beademing, en voorts in verband met wat aan andere volken ten deel viel 120). De rechtvaardiging door het geloof ging bijna geheel onder in het aankweeken van een hemelsche heiligheid 121). Ja, zelfs tusschen dit en het volgend leven werd de absolute grens weggenomen; de bekeering kon ook na den dood komen; en er zijn er onder deze theologen geweest, die ook aan de overzij van het graf het voortbestaan eener sacramenteele kerk predikten, bestemd om het heiligingsproces, dat *hier* onvoltooid bleef, *ginds* te voleinden 122).

Wat nu gluuert bij dit alles anders door de retten, dan na-